

ANGELUS SILESIUS (Anioł Ślązak, Jan Scheffler) — filozof i lekarz, ur. 25 XII 1624 we Wrocławiu, zm. tamże 9 VII 1677. W 1653 przeszedł z protestantyzmu na katolicyzm, przyjąwszy na bierzmowaniu imię Angelus (Anioł), którym odtąd konsekwentnie się posługiwał.

Po ukończeniu w 1643 Gimnazjum św. Elżbiety we Wrocławiu A. podjął studia medyczne w Strasburgu; po roku przeniósł się do Holandii, gdzie obok medycyny studiował w Lejdzie filozofię oraz zapoznał się z mistyką J. Böhmeo i z mistyką hiszpańską. Po dwóch latach przeniósł się do Padwy, gdzie 9 VII 1648 otrzymał tytuł doktora medycyny i filozofii. Na dyplomie kazał sobie wypisać słowa: „syn polskiego szlachcica”.

W 1648 A. wrócił do Wrocławia i podjął pracę lekarza u księcia Sylwiusza Nimroda na zamku w Bierutowie. Z czasem otrzymał bardziej intratne stanowisko lekarza nadwornego na zamku księcia w Oleśnicy. Tu poznał szlachcica A. von Franckenberga z Bystrego pod Oleśnicą, prekursora idei ekumenizmu chrześcijańskiego i pierwszego biografą J. Böhmeo. A. i Franckenberga łączyła wspólna fascynacja mistyką. Po śmierci Franckenberga w 1652. B. odziedziczył po przyjacielu cenny księgozbiór, w tym szczególnie ważne dla powstania jego arcydzieła *Cherubinowy wędrowiec*, nie opublikowane jeszcze wówczas dzieło Daniela Czepki *Monodisticha*. W tym samym roku A. porzucił dworską posadę i wrócił do Wrocławia. W 1653, po przejściu na katolicyzm wydał głośny tekst *Gründliche Ursachen und Motive (Podstawowe powody i motywy)*, w którym wyjaśniał, dlaczego odstąpił od luteranizmu i opowiedział się po stronie Kościoła katolickiego. Tekst ten wywołał gniewną reakcję dawnych współwyznawców; przez wiele lat wydawano w środowisku luteranckim mnóstwo złośliwych i obraźliwych dla A. paszkwili. Nieoczekiwanie A. stał się głównym rzecznikiem kontrreformacji na Dolnym Śląsku, przez dwanaście lat zwalczając luteranizm m.in. w pięćdziesięciu pismach polemicznych. W 1661 A. przyjął w Nysie święcenia kapłańskie.

Cherubinowy wędrowiec, określany jako arcydzieło A., ukazał się najpierw w 1657 w Wiedniu w pięciu księgach w formie zbioru wierszy religijnych *Geistreiche Sinn- und Schlußreime*, a następnie, uzupełniony o księgę szóstą, został wyd. pod znanym tytułem *Cherubinischer Wandersmann* (Glatz 1675²). We wstępie A. informuje czytelników, iż będzie przemawiał językiem paradoksów, sprzecznym z mową rozumną, przypominając tym powiedzenie Tertuliana: „credo quia absurdum”. Odrzucając zasadę niesprzeczności, którą uważa za zbyt naiwną i ograniczoną, by dotknąć samej rzeczywistości, właśnie w sprzeczności dostrzega A. istotny rys nieustannie i wciąż od nowa generowanej, żywej rzeczywistości.

Wiersze z *Cherubinowego wędrowca* fascynują i jednocześnie szokują swoją logiką paradoksu. Motywem dominującym jest w nich miłość: miłość jest „naszym Bogiem, wszystko żyje dzięki miłości”; miłość jest magnesem, który „ciągnie mnie do Boga”, a co „jeszcze większe” — „miłość wciąga Boga w śmierć”. Do literatury pol. jako pierwszy poglądy mistyków śląskich i ich franc. zwolennika — Saint Martina, wprowadził A. Mickiewicz, umieszczając w VIII tomie *Poezji* (P 1836) zbiór wierszy zatytułowany *Zdania i uwagi. Z dzieł Jakuba Bema, Anioła Ślązaka (A. Silesius) i Św. Martena*. Przyjaciel Mickiewicza — L. Siemieński napisał artykuł *Anioł Ślązak* w cyklu *Portrety literackie* (Pz 1875).

W pol. tłum. ukazały się: w oprac. J. Jackowskiego — *Aniota Ślązaka pątnik anielski: rymy w duchu bogate, stateczne i ostateczne* (Wwa 1924); w wyborze A. Szczerbowskiego i A. Toma — *Pątnik anielski* (Wwa 1937); *Cherubowy wędrowiec* (księga pierwsza, oprac. J. Prokopiuk, Kr 1990); *Wybór wierszy* (oprac. B. Antochewicz, Wr 1992).

Bibliografia: H. Plard, *Le mystique d'A.*, P 1943; J. Bamzi, *Création religieuse et pensée contemplative*, P 1951; J. Sammon, *A. Silesius*, NY 1967; T. C. von Stockum, *Zwischen Jakob Böhme und Johann Scheffler. Abraham von Franckenberg (1593–1652) und Daniel Czepko von Reigersfeld (1605–1660)*, A 1967; H. Föllmi, *Czepko und Scheffler. Studien zu A. Silesius „Cherubinische Wandersmann“ und Daniel Czepko „Sexcenta monodistica Sapientum“*, Z 1968; G. Strenger, *Ohne Waum. Versuch einer Phänomenologie des Unkundes im Anschluss aus dem „Cherubinischen Wandersmann“ von A. Silesius*, Es 1990.

Józef Kosian